

Hanna Meretoja ja Aino Mäkikalli

Affektit, ilmaisumuodot ja kirjallisuuden suuret kysymykset: *Avaimen* vuoden alku

Vuosi 2013 alkaa *Avaimessa* kirjallisuuden affektiivisuuden ja erilaisten kaunokirjallisten ilmaisumuotojen tarkastelulla. Artikkelit pureutuvat kirjallisuuden ikaikäisiin suuriin kysymyksiin, rakkauteen ja kuolemaan, ja analysoivat erilaisten esitystapojen, kuten *man*-kerronnan ja runouden rytmillisyyttä tuottavien keinojen, funktioita ja vaikutusta lukijaan. Kohteina on Monika Fagerholmin ja Daniel Sjölinin romaaneja sekä Mirkka Rekolan, Saila Susiluodon, Vilja-Tuulia Huotarisen ja Harry Salmenniemen runoutta. Lisäksi numero sisältää keskustelua kirjallisuuden opettamisessa käytettävistä käsitteistä.

Anna Helteen artikkelissa ”Tulkinnallinen horjuvuus ja affektit. Kuolema Monika Fagerholmin *Amerikkalaisessa työssä* ja *Säihkenäyttämössä*” syvennyttään kyseisten romaanien vaikuttavuuteen deleuzeläisen affektiteorian pohjalta. Fagerholmin romaanien sisältämät kuolemat ja niihin liittyvä puhe tuottavat tuntemuksia sekä osana fiktion maailmaa että osana teoksen lukukokemusta. Helle pohtii, miten tämä puhe kuolemasta synnyttää teoksiin affektiivisuutta.

Elämän kulku ja sen kertominen tulee tarkasteluun Heta Marttisen artikkelissa Daniel Sjölinin omaelämäkerrallisesta teoksesta *Oron bror*. Marttisen kohteena on erityisesti teoksessa esiintyvä kerrontalinja, jossa päähenkilöön viitataan indefiniittisellä *man*-pronomiinilla. Miksi omaelämäkerrallisessa teoksessa käytetään epämääräistä, fludernikilaisittain ”outoa” tai ”epäluonnollista” *man*-kerrontaa? Keneen tai keihin kyseisellä persoonamuodolla viitataan?

Kahden artikkelin kohteena on runous. Katja Seutu käsittelee artikkelissaan ”Minä rakastan sinua, minä sanon sen kaikille – vai voiko siitä sittenkään puhua?” Mirkka Rekolan 1970-luvun teosten rakkauskäsitystä ja sen historiallista taustaa. Artikkelit tuo esille historiallisen kontekstin merkityksen ja ajan tuoman muutoksen teosten tulkintaprosesseissa. Seutu esittää, ettei Rekolan 1970-luvun rakkausaiheisia kokoelmia voi tutkia ottamatta huomioon kirjailijan kuulumista seksuaalivähemmistöön. Hän näyttää, miten kokoelmien rakkauskäsitys kiinnittyy kaukaisen ja saavuttamattoman rakkauden ideaan.

Siru Kainulainen tutkii runon rytmiä, ja artikkelissaan hän pohtii kotimaisen nykylyriikan rytmikäisyyksiä. Esille nousee runon ilmaisukeinoja reflektoivat lyyrikot Susiluoto, Huotarinen ja Salmenniemi, joiden avulla Kainulainen painottaa erityisesti tekstin ja lukijan vuorovaikutuksen toimivuutta, *rytmitoimintaa*. Kuten Helle, myös

Kainulainen käyttää affektin käsitettä analysoidessaan runon rytmin vaikutusta lukijaan.

Ajankohtainen keskustelu kirjallisuuden ja sen käsitteiden opettamisesta tuodaan esille myös *Avaimen* palstoilla. Suomalaista ylioppilastutkintoa ollaan uudistamassa, ja on syytä pysähtyä pohtimaan, miten kirjallisuutta kouluissa on tarkoituksenmukaista käsitellä ja opettaa. Lehden viimeisissä osioissa Heinrich Heinen uuden suomennoksen arvio laajenee katsaukseksi Heinen asemasta romantiikan traditiossa ja romantiikan aatehistoriallisesta merkityksestä, ja kirjallisuuden ja filosofian suhteen pohdintaa jatkaa aihetta käsittelevän artikkelikokoelman arvostelu.

Avaimen toimitusneuvosto uudistui tämän vuoden alussa, ja nyt mukana on kirjallisuudentutkijoita myös maamme rajojen ulkopuolelta. Toivomme, että uudella toimitusneuvostolla on aiempaa aktiivisempi rooli lehden kehittämisessä. *Avain* on hiljattain saanut Tieteellisten seurain valtuuskunnan Julkaisufoorumi-luokituksen 2 eli ”johtavan” tieteellisen lehden statuksen, mikä osaltaan asettaa paineita kehittää tätä maamme ainoaa kirjallisuustieteellistä aikakauslehteä entistäkin tasokkaammaksi. Lehden uusina päätoimittajina voimme todeta, että artikkeleita tarjotaan lehteen kiitettävästi, eikä kaikkia erittäin hyviäkään tekstejä voida julkaista. Vertaisarvioitsijoiden huolelliset kommentit ovat ratkaisevassa roolissa paitsi julkaisupäätöksissä myös hyväksytyjen artikkelien eteenpäin työstämisessä.

Oikeastaan vain yhteen lehden osastoon on vaikea saada riittävästi tekstejä: arvosteluihin. Arvostelujen keskeinen tehtävä on saattaa lehden lukijoiden tietoon, minkälaista kirjallisuudentutkimusta on viime aikoina ilmestynyt. Tutkijat ovat kuitenkin niin kiireisiä, etteivät he tahdo ehtiä kirjoittaa arvosteluja kollegoidensa tutkimuksista. Siksi julkaisemme listan viime vuoden aikana ilmestyneistä kirjallisuustieteellisistä monografioista ja artikkelikokoelmista, jotta ne tulisivat lukijoiden tietoon. Samalla toivomme, että saisimme näistä teoksista (vaikka lyhyitä ja esitteleviäkin) arvosteluja lehden tuleviin numeroihin. Voidaan kysyä, ohjaavatko tutkijoiden ajankäyttöä turhan paljon pisteet, joita meille jaetaan erityyppisistä julkaisuista. Kirjallisuudentutkijoiden tekemisen mielekkyys tuskin lopulta syntyy vain pisteistä, vaan meidän lienee syytä pohtia pisteytysjärjestelmästä riippumatta, mikä on tärkeää, ja yrittää käyttää aikaamme monenlaisten alan kehittymisen ja keskustelun kannalta tärkeisiin tehtäviin.

Syvennymme tarkemmin kysymykseen kirjallisuudentutkimuksen merkityksestä ja tehtävistä *Avaimen* vuoden 2013 toisessa numerossa, jonka teemana on ”Kirjallisuuden ja kirjallisuudentutkimuksen merkitys nykymaailmassa ja -yliopistossa”. Tätä kirjoittaessamme olemme juuri palanneet työmatkoilta Englannista ja Saksasta, ja siellä käymämme keskustelut eri maista tulevien kollegojen kanssa vahvistivat entisestään vaikutelmaamme siitä, että nämä ovat kysymyksiä, joita kirjallisuudentutkijat ympäri maailmaa pohtivat tällä hetkellä erityisen kuumeisesti. Mihin oppialaamme tarvitaan nykymaailmassa ja millainen sen rooli on tai voisi olla nykyisessä yliopistojärjestelmässä?

Tietyllä tavoin jokainen *Avaimen* numero vastaa epäsuorasti tähän kysymykseen. Tässä numerossa tematisoituu erityisesti kysymys kirjallisuudentutkimuksellisten käsitteiden laajemmasta merkityksestä kirjallisuuden opetuksen näkökulmasta. Lehden tutkimusartikkelit puolestaan vastaavat omalta osaltaan kysymykseen kirjallisuuden merkityksestä: ne tarkastelevat eri näkökulmista kirjallisuuden kykyä käsitellä oivaltavasti ja vaikuttavasti elämän suuria peruskysymyksiä ja -kokemuksia, kuten rakkautta, kuolemaa ja elämäntarinan rakentamista, kaunokirjallisuudelle erityisten esitystapojen mahdollistamalla ilmaisuvoimalla.

Kansainvälisen kirjallisuudentutkimuksen kentällä on noussut yhä keskeisempään rooliin kokemuksellisuus kirjallisuuden perustana ja pyrkimys ymmärtää kirjallisuuden erilaisia tapoja vaikuttaa meihin laajemmin kuin vain kognitiivisesti ja tiedollisesti. Tutkijoita kiinnostaa, miten kohtaamme kirjallisuuden kokevina, tuntevina ja ruumiillisina subjekteina. Tunteet ja niiden perustava merkitys ihmisenä olemiselle ovat kautta aikojen olleet kirjallisuuden ytimessä, ja niillä on ollut aina Aristoteleen *Runousopista* lähtien oma roolinsa myös kirjallisuudentutkimuksessa. Nykyinen affektitutkimus kuitenkin tarjoaa niiden analysoimiseen uusia välineitä. Nykyiset affektiivisuuden teoreetikot puolestaan ammentavat menneiden vuosikymmenten ja vuosisatojen filosofien, etenkin Gilles Deleuzen ja Benedictus de Spinozan, ajattelusta. Affektiivisuuden näkökulmasta kirjallisuuden merkitystä voidaan tarkastella siitä käsin, miten kirjallisuudella on eri ilmaisumuotojensa kautta voimaa lisätä toimintakykyämme ja vaikutetuksi tulemisen kykyämme – kykyä, jolle Spinoza antoi seuraavan elegantin muotoilun:

Ihmiselle on hyödyllistä se, mikä saa ihmisruumiin sellaiseen tilaan, että siihen voidaan vaikuttaa monin tavoin, tai mikä tekee ihmisruumiin kykeneväksi vaikuttamaan ulkoiisiin kappaleisiin monin tavoin; ja sitä hyödyllisempää, mitä kykenevämmäksi se tekee ruumiin ottamaan vastaan monenlaisia vaikutuksia tai vaikuttamaan monin tavoin muihin kappaleisiin; kääntäen taas se, mikä tekee ruumiin tähän vähemmän kykeneväksi, on vahingollista. (*Etiikka*, IV osa, propositio 38.)¹

Turussa maaliskuussa 2013

Päätoimittajat

Viite

¹ Benedictus de Spinoza 1994/1677: *Etiikka*. Alkuteos: *Ethica ordine geometrico demonstrata*. Suomentanut ja selitykset laatinut Vesa Oittinen. Helsinki: Gaudeamus.